

УДК 343.125

О. О. Козленко**ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ
ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ**

Зроблено спробу дослідити особливості профілактики злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів. Визначено основні завдання оперативних підрозділів ОВС під час проведення профілактики злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів. Встановлено чинники, які кореляційно пов'язані з наявністю високого рівня обігу порнографічної продукції у суспільстві. Зроблено висновки, що для подолання порноіндустрії необхідні загальнолюдські прагнення, розробка комплексної державної програми щодо зниження рівня обігу порнографії у суспільстві з обов'язковою організацією дієвої співпраці між провідними країнами.

Ключові слова: обіг порнографічної продукції, порноіндустрія, профілактика злочинів, індивідуальна профілактика, оперативні підрозділи ОВС.

Постановка проблеми. Всеохоплюючий вплив злочинності на процеси формування громадянського суспільства та розбудови демократичної правової держави в Україні сягнув безпрецедентних масштабів, що дозволяє говорити про наявність суттєвої загрози національній безпеці країни. Поширення злочинності та масштаби злочинної діяльності кримінальних структур є такими, що проблема боротьби з нею сьогодні стає в ряд першочергових і потребує провадження цілого комплексу невідкладних заходів державної та суспільної протидії. Кримінальна ситуація в державі продовжує неухильно загострюватись, що супроводжується істотною трансформацією злочинності, ускладненням її структури, зростанням відносно нових видів кримінально каранних діянь, серед яких не останнє місце займає розповсюдження порнографічних предметів.

Специфіка цих злочинів, а саме їх латентність, що обумовлена відсутністю потерпілої сторони, зумовлює необхідність та, деякою мірою, безальтернативність використання оперативно-розшукових заходів та засобів для їх попередження та профілактики. Саме тому дослідження проблеми профілактики злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів, не викликає сумніву щодо його актуальності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Проблематику боротьби зі злочинами, пов'язаними з обігом порнографічної продукції, розробляли такі українські та російські науковці: В. О. Владіміров, П. Ф. Грішанін, В. А. Губанов, І. М. Даншин, С. Ф. Денисов, І. І. Дзюба, О. О. Дудоров, О. П. Дьяченко, М. А. Єфімов, О. М. Ігнатов, М. Й. Коржанський, Н. Ф. Кузнецова, А. В. Ландіна, П. С. Матишевський, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, Д. Г. Паляничко, О. П. Рябчинська, О. О. Соловей, А. Х. Степанюк, С. В. Хільченко, М. Д. Шаргородський, О. В. Швед, В. М. Шерстюк, С. С. Яценко та інші. Вчені зробили значний внесок у розвиток

© Козленко О. О., 2015

теорії та удосконалення практики боротьби зі злочинами, пов'язаними з обігом порнографічної продукції. Проте у їхніх працях не розкрито особливостей профілактики цих злочинів. Причиною цього є те, що наявні наукові розробки проводилися в інших історичних умовах, правових та соціальних реаліях й об'єктивно не могли врахувати особливостей сьогодення.

Тому **метою** цієї статті є висвітлення особливостей оперативно-розшукової профілактики злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Невирішеність низки проблем у сфері протидії злочинності, зокрема її попередження та профілактики, пов'язаних значною мірою з відсутністю необхідних коштів, а також динамічні процеси, що відбуваються в економіці та соціальній сфері країни (виникнення значної кількості нових суб'єктів господарської діяльності, зміни у сфері зайнятості, зростання урбанізації та міграції тощо) – сприяють виникненню ряду негативних соціальних явищ: бідність, безробіття, дитяча бездоглядність, жебрацтво. Ці явища, у свою чергу, негативно впливають на стан злочинності та правопорушень, їх структуру, форми та способи протиправної діяльності [1, с. 43].

Як справедливо зазначає М. С. Карпов, кінцевий результат боротьби зі злочинністю не піддається жодному вартісному обліку [2, с. 42]. В оцінюванні його результату головним має бути людський, гуманітарний критерій, який неможливо звести до лише економічних показників оптимальності. О. В. Бабенко підкреслює, що необхідно насамперед враховувати людські аспекти в їхньому політичному, соціальному, моральному, психологічному й іншому напрямках [3, с. 41].

Саме з цієї точки зору надзвичайно важливим є попередження злочинів, пов'язаних із виготовленням, розповсюдженням та збутом предметів порнографічного характеру. Тому недостатня робота щодо профілактики та запобігання цьому злочину має більш небезпечні наслідки, ніж виявлений конкретний факт виготовлення, розповсюдження чи навіть збуту предметів порнографічного характеру. Адже соціальна, психологічна, а головне – моральна складова розглядуваного злочину націлена на завдання шкоди суспільству через найбільш незахищену його складову – молодь, а часто навіть дітей.

Що ж до оперативно-розшукової профілактики злочинів, пов'язаних із виготовленням, розповсюдженням та збутом предметів порнографічного характеру, то її завданням є недопущення злочинів, щодо яких не сформовано злочинний намір, тобто недопущення потенційних злочинів. Особливістю оперативно-розшукової профілактики є активний наступальний характер, що визначається принципом наступальності оперативно-розшукової діяльності. Основне її завдання – запобігання злочинам, які можуть бути вчинені в майбутньому – за

своєю суттю є наступальним, упереджувальним. Праксеологічну сутність оперативно-розшукової профілактики складає активна, систематична діяльність, під час здійснення якої використовуються сили, засоби і методи ОРД.

Як зазначають Е. О. Дідоренко та Б. І. Бараненко, загальні засади профілактичної діяльності міліції сьогодні передбачають:

- дотримання законності;
- орієнтування органів внутрішніх справ із переважно каральної функції на функцію соціального обслуговування;
- формування нових за характером і змістом відносин між населенням і міліцією;
- проведення наступальної політики щодо попередження злочинів, порушень законності і дисципліни працівниками міліції [4, с. 5].

Праксеологічну основу оперативно-розшукової профілактики складає оперативна робота.

Заходи оперативно-профілактичного характеру, так само, як і інші оперативно-розшукові заходи, проводять на основі здобутої інформації. Особливістю цієї інформації є те, що вона стосується об'єктів криміногенного характеру та осіб, які, виходячи з їхньої поведінки, можуть задумувати та готувати злочини. Зрозуміло, що без вірогідної, повної, точної та своєчасної інформації про потенційні кримінальні загрози оперативно-профілактична діяльність може виявитися неефективною.

Під *оперативно-розшуковою профілактикою* пропонується розуміти систему оперативно-розшукових та інших заходів щодо виявлення та завчасного усунення негативних явищ, які виникли чи можуть виникнути і детермінувати злочинність або її окремі види.

Таким чином, проводячи заходи з оперативно-розшукової профілактики, оперативні підрозділи мають вирішувати такі основні *завдання*:

- виявляти умови, що сприяють вчиненню злочинів, вживати заходів з їх усунення;
- здійснювати оперативне спостереження за криміногенними об'єктами та вживати заходів щодо унеможливлення вчинення злочинів на цих об'єктах;
- виявляти осіб, від яких через їх спосіб життя і поведінку можна очікувати вчинення злочину, за необхідністю ставити їх на оперативно-профілактичний облік і проводити з ними індивідуальну профілактичну роботу;
- проводити заходи щодо недопущення залучення досвідченими злочинцями в кримінальну діяльність нових осіб, особливо неповнолітніх, щодо запобігання формуванню злочинних груп, захисту молоді від кримінального впливу;
- безпосередньо впливати на осіб, які ведуть злочинний спосіб життя, з метою запобігання вчиненню ними злочинів;

– проводити профілактику віктимної поведінки, забезпечувати безпеку потенційних жертв злочинів.

Як зазначає І. П. Козаченко, профілактика злочинів оперативно-розшуковими засобами є дійовим і перспективним напрямком діяльності оперативних підрозділів [5, с. 17]. Профілактика дозволяє досягти поставлених завдань у стислий термін, із меншими матеріальними і моральними затратами, забезпечує попередження шкідливих наслідків і звужує сферу застосування кримінального покарання. Запобіжні заходи оперативно-розшукового характеру розробляються в рамках оперативно-розшукової профілактики, яка є однією з основних *організаційно-тактичних форм* оперативно-розшукової діяльності міліції.

З метою запобігання злочинам та іншим правопорушенням, пов'язаним з виготовленням, розповсюдженням та збутом предметів порнографічного характеру, чинне законодавство покладає на ОВС обов'язки щодо здійснення ряду загальнопрофілактичних заходів. Серед них – організація та проведення заходів щодо гласного засудження загальновідомих і резонансних фактів порнообігу, діяльності осіб, до них причетних. Формами реалізації цих заходів є проведення зустрічей із представниками громадськості у трудових і навчальних колективах, виступи у пресі, інших засобах масової інформації, обладнання спеціальних вітрин, випуск друкованих звернень до населення, його окремих категорій.

Органи внутрішніх справ мають використовувати всі наявні можливості для організації роз'яснювальної роботи серед населення про необхідність дотримання вимог законодавства, про правові та, основне, моральні наслідки його порушення, інформувати громадськість про стан оперативної обстановки, причинно-наслідковий зв'язок розповсюдження предметів порнографічного характеру та його впливу на розвиток молоді. Доцільно також постійно залучати представників громадськості до проведення цільових рейдів у місцях масового перебування громадян, розважальних і навчальних закладах. Роз'яснювальна робота має включати й цільові профілактичні заходи, що проводяться серед найбільш вразливих категорій молоді. Такі заходи, як правило, здійснюються у формі бесіди чи лекції з використанням спеціально підготовленої літератури, сучасних аудіо- та відеоматеріалів, прикладів із правоохоронної практики.

Має здійснюватися роз'яснювальна робота також серед батьків. Особливу увагу при цьому слід звертати на висвітлення форм і методів впливу на неповнолітніх.

Індивідуальна профілактика має здійснюватися ОВС стосовно осіб, які схильні до виготовлення, розповсюдження та збуту предметів порнографічного характеру.

Індивідуальна профілактика складається з кількох стадій. Передусім, це виявлення осіб, поведінка та спосіб життя яких дають підстави

передбачати намір вчинити злочин чи вести підготовку до його вчинення. Наступною стадією є спостереження (у дозволених законом межах) за поведінкою та способом життя таких осіб з метою з'ясування, чи дійсно останні свідчать про їх злочинний намір. У разі підтвердження такого наміру наступною стадією є взяття їх на профілактичний облік в органах внутрішніх справ. Після цього мають бути сплановані індивідуальні заходи запобігання злочину виховного, правового та іншого характеру, що становить четверту стадію запобіжної діяльності. П'ята стадія – це здійснення запланованих заходів, у тому числі щодо усунення в середовищі, родинному оточенні, за місцем роботи чи навчання тощо, причин та умов, що сприяють вчиненню особою, яка поставлена на профілактичний облік, правопорушення, зокрема пов'язаного з виготовленням, розповсюдженням та збутом предметів порнографічного характеру. Остання стадія – періодичне визначення результатів профілактичної діяльності.

Практика показує, що особи, від яких можна передбачити вчинення виготовлення, розповсюдження та збуту предметів порнографічного характеру, найчастіше зустрічаються серед таких категорій населення: раніше засуджених за такі злочини чи інші загальнокримінальні злочини; проститутток; сутенерів; обслуговуючого персоналу розважальних закладів; осіб, які допускають немедичне вживання наркотичних засобів, зловживають ними.

Заходи індивідуальної профілактики мають здійснюватися планомірно, активно й наступально, з використанням усіх наявних сил і засобів, у тому числі з широким залученням громадськості.

Отже, загалом для вдалої організації попередження виготовлення, розповсюдження та збуту предметів порнографічного характеру необхідно проаналізувати фактори, що сприяють існуванню цих явищ. Результати проведених досліджень показали, що існує декілька чинників, які кореляційно пов'язані з наявністю високого рівня обігу порнографічної продукції у суспільстві.

Переважно розповсюдження порнографії здійснюється через мережу інтернет, що гарантує розповсюдженню та споживачеві анонімність, відносну доступність способів її оприлюднення та отримання. Це сприяє широкому споживанню предметів порнографічного характеру, ускладнюючи пошук розповсюдників та реалізаторів такої продукції, тим більш, якщо вони є громадянами інших країн, які використовують мережу Інтернет для збуту, розповсюдження, замовлення або споживання порнографічних творів.

Тож, враховуючи вищевказані фактори, що можуть сприяти швидкому розвитку обігу порнографічних предметів у суспільстві, ми пропонуємо вжити таких заходів, які дозволять знизити його рівень.

По-перше, варто розгорнути державну кампанію щодо проведення роз'яснювальної роботи з населенням стосовно з'ясування усіх

аспектів суспільної небезпеки порнографічних виробів, проводити пропагандистські лекції з констатацією негативних наслідків, до яких може призвести перегляд матеріалів порнографічного характеру. По-друге, суспільству слід доводити у доступній науково-публіцистичній формі твори, які показують прогресуючий рівень падіння суспільної моралі з демонстрацією шкідливих соціальних явищ, які породжуються аморальністю. По-третє, слід формувати національну культуру сексуально-статевих відносин, ураховуючи народні традиції та звичаї. Парадигми традицій та звичаїв вже закладено у підсвідомості та у пам'яті людей. У зв'язку з цим під час активації інформації, яка зберігається у підсвідомості або у глибинній пам'яті людини, значно полегшуються пізнавальні процеси, а сформовані переконання стають більш стійкими. Застосування цього психологічного механізму впливу забезпечить більшу ступінь розуміння шкоди, яку може завдати порнографія, з одночасним порозумінням процесів гармонійного співіснування індивідуума в соціумі та у малій соціальній групі.

На законодавчому рівні необхідно внести зміни до правової норми Кримінального Кодексу України, а саме у ч. 1 ст. 301 КК України [6] доцільним було б виключити вказівку на мету збуту чи розповсюдження; при цьому в інших нормативних актах слід передбачити можливість використання предметів порнографічного характеру за медичними показниками лікарів у галузі сексології та сексопатології. На громадян, які будуть отримувати лікарські дозволи, слід покласти додаткові обов'язки щодо організації та вжиття заходів, котрі забезпечать належне зберігання порнографічних творів та унеможливають їх використання сторонніми особами, особливо неповнолітніми.

Зазначені вище заходи у всякому разі дозволять зменшити кількісні показники обігу предметів порнографічного характеру в нашому суспільстві.

Висновки. Системний аналіз різних чинників, які породжують існування порнографічних предметів, дозволив прийти до вкрай очевидного висновку. Для подолання порноіндустрії необхідні загальнолюдські прагнення, розробка комплексної державної програми щодо зниження рівня обігу порнографії у суспільстві, з обов'язковою організацією дієвої співпраці між провідними країнами.

Безумовно, що вказані шляхи подолання зросту обігу порнографії потребують більш ретельних наукових доробок, у зв'язку з чим визначені вище проблемні питання можуть стати предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел: 1. Шиханцов Г. Г. Криминология : учеб. для вузов / Г. Г. Шиханцов. – М. : Зерцало-М, 2001. – 368 с. 2. Іщенко А. В. Наукове забезпечення протидії злочинності : посібник / А. В. Іщенко, Н. С. Карпов, Я. Ю. Кондратьєв. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. – 224 с. 3. Бабенко А. В. Место и роль программно-целевого планирования в системе

общего и специального предупреждения преступности / А. В. Бабенко // Российский следователь. – 2005. – № 5. – С. 38–43. 4. Дідоренко Е. О. Методологічні проблеми оперативно-розшукової діяльності як окремої галузі наукового знання / Е. О. Дідоренко, Б. І. Бараненко // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2004. – Спецвип. № 1. Методологічні проблеми теорії і практики ОРД у сучасних умовах. – С. 3–9. 5. Козаченко И. П. Оперативно-розыскная профилактика (правовые и организационно-тактические вопросы) / И. П. Козаченко. – Киев : НИИРИО КВШ МВД СССР, 1991. – 68 с. 6. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Надійшла до редколегії 13.03.2015

Козленко А. А. Особенности оперативно-розыскной профилактики преступлений, связанных с оборотом порнографических предметов

Сделана попытка исследовать особенности профилактики преступлений, связанных с оборотом порнографических предметов. Определены основные задачи оперативных подразделений ОВД при проведении профилактики преступлений, связанных с оборотом порнографических предметов. Установлены факторы, которые корреляционно связаны с наличием высокого уровня оборота порнографической продукции в обществе. Сделаны выводы, что для борьбы с порноиндустрией необходимы общечеловеческие стремления, разработка комплексной государственной программы по снижению уровня оборота порнографии в обществе с обязательной организацией действенного сотрудничества между ведущими странами.

Ключевые слова: оборот порнографической продукции, порноиндустрия, профилактика преступлений, индивидуальная профилактика, оперативные подразделения ОВД.

Kozlenko O. O. Features of operative and search prevention of crimes related to pornographic materials trafficking

The main tasks of the operative police units while conducting crime prevention measures related to pornographic materials trafficking: to detect the conditions assisting the commission of crimes, to take measures to address them; to realize operative monitoring of criminal objects and take steps to prevent the commission of crimes at these objects; to detect persons, who are expected to commit a crime because of their lifestyle and behavior, if it is necessary to put them on the operative and preventive record and to conduct individual prevention activities with them; to carry out measures related to prevent the engagement of new people, especially minors, in the criminal activity by experienced criminals, prevention of the formation of criminal groups, youth protection from criminal influence; to affect directly the people who have a criminal lifestyle, aiming at preventing the commission of crimes by them; to conduct the prevention of victim's behavior, to ensure safety.

The factors that are associated in correlation with the presence of high level of circulation of pornography in the society are established. Internet as the main distribution channel of pornography guarantees distributors and consumers the anonymity, relative availability of the means of publication and receiving and thus, contributes to the broad consumption of pornographic materials, complicating the search of distributors and sellers of such products, especially if they are the citizens of other countries.

It is concluded that the common aspiration, development of the comprehensive state program concerning the reduction of circulation of pornography in the society, with the mandatory organization of effective cooperation between the leading countries are needed to overcome the porn industry.

Keywords: circulation of pornography, porno industry, crime prevention, operative police units.

УДК 343.98

Д. В. Куриленко

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГА ТА ПСИХОЛОГА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розглянуто завдання та функції педагога та психолога у кримінальному провадженні з участю малолітніх та неповнолітніх. Обґрунтовано вибір психолога – фахівця з дитячої, підліткової або юнацької психології.

Ключові слова: кримінальне провадження, педагог, психолог, слідчі дії, неповнолітні, малолітні.

Постановка проблеми. У статтях 226, 227, 354, 491 Кримінального процесуального кодексу України вказується на необхідність залучення педагога або психолога до слідчих і судових дій, в яких беруть участь малолітні або неповнолітні. Аналіз зазначених норм показує, що для КПК України 2012 року, як і для КПК України 1960 року, характерна недостатня регламентація правового положення педагога та психолога у кримінальному процесі, не визначено їх роль у процесуальних діях. Законом не названі завдання, для вирішення яких педагог або психолог залучаються в орбіту кримінального судочинства, не вказані спеціальні вимоги, яким вони повинні відповідати, не врегульовані в повному обсязі їх права та обов'язки.

Стан дослідження. Проблеми залучення педагога (психолога) до участі у кримінальному провадженні розглядалися у роботах вітчизняних та закордонних учених: Л. Ю. Ароцкера, Р. І. Зайнулліна, В. О. Коновалової, М. В. Костицького, Н. А. Курмаєвої, М. В. Ліфанової, І. А. Макаренка, С. В. Матвєєва, В. М. Махова, Е. Б. Мельникової, Г. М. Міньковського, Л. А. Міфтахової Ю. П. Михальчук, Н. І. Порубова, Б. В. Романюка, О. Ю. Скічко, С. В. Тетюєва, О. В. Харчікова, В. Ю. Шепітько та ін. Однак дотепер викликає дискусію питання щодо процесуального статусу, компетенції, прав та обов'язків, завдань педагога (психолога) в процесуальних діях із участю малолітніх та неповнолітніх.

© Куриленко Д. В., 2015